

D.G. Monrad. Foto fra 1880'erne.

1. © Martsministeriet og den almindelige valgret

Under martsministeriets diskussion af, hvor bred valgretten til den grundlovgivende forsamling skulle være, fremkom kultusministeren D.G. Monrad med disse markante synspunkter på statsrådsmødet den 3. april 1848.

Kultusministeren [Monrad]: Under alle omstændigheder måtte det forkastes ved sammensætning af Rigsforsamlingen at gå ud fra en repræsentation af klasser og interesser, således som tilfældet er med den nuværende stænderinstitution. En sådan repræsentation bringer nemlig den ene interesse op mod den anden, fremkalder partistridigheder og foranlediger mange konflikter; desuden er det en illusion, når man tror at kunne finde en repræsentation for alle interesser. De mænd, der sidder i Rigsforsamlingen, skulle ej være parter, men dommere; de skal udgå fra almindelige valg, som ligger uden for de specielle interesser. Det gælder da altså om, at man søger at lægge valgmyndigheden hos folket, hvad enten man nu vil gå højere eller lavere med sin skala [med hensyn til, hvor megen indtægt/formue man skal have for at opnå valgret].

(...) det syntes ham at ligge nærmere at anvende beskatningen som norm for valgmyndigheden; det havde også den store fordel, at den, som udreder skat, er nærmere knyttet til staten end den, som ingen udreder. Når der da nu spurgtes om, hvor dybt ned man skulle gå med valget af skattebasis, måtte han være af den mening, at man burde gå til den yderste grænse og optage som vælger enhver, der ydede skat til stat eller kommune. Det gik nemlig selvfølgelig ikke an at blive stående ved en basis, der udelukkede bonden. Men når man først kom ned i bondeklassen, så han aldeles ingen grund til ikke at gå dybt ned i den. Man fandt den samme mangel på tilstrækkelig oplysning, den samme egoisme, den samme råhed, men tillige også de samme gode sider, den samme sundhed i omdømme, den samme simplicitet i sæder. Ved at gå til den yderste grænse ville man måske få en folkeregering. Ved at standse ved en højere skattebasis ville man kun få en anti-godsejer-repræsentation, en repræsentation for den specielle gårdejerinteresse. (...) Når man deler nationen ligesom i to partier, vælgere og ikke-vælgere, da opstår der uro og bevægelse, og det ene parti styrter det andet. Skønt han ikke kunne anse det for det i og for sig ønskeligste, når man i henseende til skattebasis gik til den yderste grænse, betragtede han det under de nuværende forhold som en nødvendighed.

2. © Valg til den grundlovgivende forsamling 5. oktober, 1848

Valget til den grundlovgivende forsamling foregik i valgkredse, hvor den kandidat, der fik de fleste stemmer, vandt. I første omgang blev der stemt ved håndsopreknin eller ved at samle de vælgere, der stemte på den ene, den anden eller den tredje kandidat, i hver sin gruppe. Herefter afgjorde valgbestyrelsen, hvem der havde vundet. Var en besejret kandidat ikke tilfreds hermed, kunne han forlange et nyt valg, hvor de vælgere, der var anført på valglisten (i kilden kaldet protokollen) angav, hvem de ville stemme på. Nedenfor følger en reportage i avisen Almuevennen oktober 1848 af valget i Kværndrup på Fyn.

Da jeg kom til Kværndrup, mødte jeg en skare af valgkandidater og andre mennesker, og jeg så på dem og tænkte ved mig selv: Mon de allerede går hjem igen? Jeg henvendte mig derpå til en bekendt og spurgte ham, hvad dette skulle betyde; om valget allerede var tilendebragt, da forsamlingen forlod valgstedet, som efter regulativet skulle være ved kroen. Han betydede mig da, at de skulle til kirken. Vi vandrede da også derhen, men da kirken ikke afgav tilstrækkelig plads for samtlige vælgere, og dette blev betydet valgstyrelsen af tvende sognefogeder, så begav forsamlingen sig atter på åben mark. Her tog nu forhandlingerne deres begyndelse, idet valgbestyrelsen ved nogle af de tilstedeværende rekvirerede et par møgvogne bragt hid på pladsen, herpå blev oplagt en indretning, som jeg i nogen afstand anså for at være en gåsebænk uden bund og forklædning, der bestemtes til det hæderlige brug, dels at bære den ærede bestyrelse og de herrer kandidater, som ville udtale deres

politiske trosbekendelse for at blive valgt til rigsdagsmænd. Hr. pastor Suhr fra Tved dirigerede forhandlingerne og opfordrede kandidaterne til at optræde på stilladset for at udtale sig.

Først fremstod pastor Brandt af Ollerup og udtalte sig i begyndelsen i demokratisk retning, men han tog snart, efter mine anskuelser, en besynderlig retning. Han ytrede f. eks.: Hvad Bondevennernes Selskab, de københavnerne, har gjort jer, det kan jeg ikke indse, jeg har selv læst det opråb, de har udsendt for at udpege de kandidater, på hvilke I skulle stemme." Ved denne og flere sådanne ytringer vakttes almindelig misfornøjelse i forsamlingen. En mumlade: "Mon han ikke snart stikker af?" en anden: "Han var ikke for god at tømme ned" osv. osv. Endelig holdt han dog op. Derpå fremtrådte gårdmand Hans Christensen af Vejstrup, som udtalte sit demokratiske sindelag i få og fyndige ord, og at han var enig med den foregående taler, når han undtog det sidste, denne havde udtalt. Pastor Holberg trådte nu frem og erklærede, at han i ét og alt stemte overens med de foregående taler, når han undtog, at Brandt havde erklæret det for lige meget, enten kongen fik suspensivt [opsættende] eller absolut veto, da han, Holberg, af flere grunde foretrak det suspensive. Pastoren fortalte os derpå, at han ikke havde gået fra hus til hus for at tigge stemmer, at han ikke havde tigget 4 skilling] af nogen, da tiggeriet var forbudt i Danmark. Derpå begyndte han at fortælle småhistorier, hvilket han efter eget sigende holdt meget af, og som jeg nok også tror skal være mandens metode:

"Der var engang en kong Henrik i Frankrig, som blev spurgt, hvorfor han bar det grå hår på sin skaldede isse," - her standsede vor gode pastor og udbød: "Ha! Ha! Ha! Nu kan jeg ikke huske, hvad det var jeg ville sige."

Pastor Suhr fremtrådte derpå igen og lod vælgerne afgive deres stemmer til de forskellige kandidater og gjorde dem derhos opmærksom på, at de kun måtte stemme på én kandidat. Vælgerne trådte derpå af i tre grupper til de respektive kandidater. Da d'herrer pastorer mærkede, at fiskene ej ville bide på krogen, fandt de for godt at slå deres stemmer sammen, da der skulle afstemmes til protokollen, og hr. Brandt rejste hjem, vistnok noget fortrydelig. Ved stemmernes optælling i protokollerne erholdt Hans Christensen i Vejstrup 606 st., og præsten erholdt, uagtet anlæg, dog ikkun 258 stemmer. Derefter skiltes forsamlingen ad med et 3 gange gentaget huraråb for deres ærede rigsdagsmand. Således gik det ved valget i Kværndrup.